

Warszawa, dnia 17 listopada 2021 r.

Stanowisko
Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu
Krajowej Rady Radców Prawnych
dotyczące możliwości ujawnienia dokumentów i informacji objętych tajemnicą
zawodową wobec ubezpieczyciela

1. Przedmiot sprawy.

W dniu 23 września 2021r. do Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych, zwanej dalej „Komisją” skierowana została prośba radcy prawnego, który otrzymał wezwanie ubezpieczyciela likwidującego szkodę zgłoszoną przez byłego klienta radcy prawnego, jaka powstała w związku z wykonywaniem przez niego czynności radcy prawnego. W wezwaniu od likwidatora szkody zażądano od radcy prawnego przedstawienia pełnej dokumentacji związanej z prowadzoną przez niego sprawą sądową, informacji, korespondencji w tym korespondencji elektronicznej prowadzonej pomiędzy nim a klientem. Wnioskodawca wskazał, że nie wie jak powinien się ustosunkować do tego wezwania albowiem zażądano od niego informacji objętych tajemnicą zawodową. Wnioskodawca zauważył, że z jednej strony wiąże go bezwzględny zakaz ujawniania informacji objętych tajemnicą zawodową, z której nie może być zwolniony nawet za zgodą klienta, a z drugiej strony napotkał na treść orzeczenia Okręgowego Sądu Dyscyplinarnego w Szczecinie, na mocy którego radca prawny został ukarany za brak przekazania dokumentów Ubezpieczycielowi. Wnioskodawca sformułował prośbę o wskazanie prawidłowego i zgodnego z Kodeksem Etyki Radcy Prawnego zachowania w tej sytuacji.

2. Źródła prawa i materiały wykorzystane do zajęcia stanowiska.

Dla przedstawienia stanowiska w sprawie, oparto się na następujących przepisach prawa:

- 1) Ustawa z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych (Dz.U. z 2020r. poz. 75 z późn. zm.) zwana dalej „urp” – art. 3 ust. 3, ust. 4, ust. 5 i ust. 6, art. 22¹, art. 22⁷;
- 2) Kodeks Etyki Radcy Prawnego - Uchwała Nr 3/2014 Nadzwyczajnego Krajowego Zjazdu Radców Prawnych z dnia 22 listopada 2014r. w sprawie Kodeksu Etyki Radcy Prawnego – art. 15 ust. 1 - 3, art. 16;
- 3) Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks postępowania karnego (Dz.U.2021.534 t.j.) zwana dalej „kpk” – art. 180 §2 kpk;
- 4) Ustawa z dnia 22 maja 2003 roku o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz.U.2021.854 t.j.), zwanej dalej „uoub” – art. 1, art. 3 ust. 1, art. 4, art. 16 ust. 3, art. 17;

oraz wykorzystano następujące materiały:

- 1) Tomasz Bekrycht, Jerzy Leszczyński, Paweł Łabieniec, Podstawy doktryny prawnej, Wolters Kluwer, Warszawa 2021;
- 2) Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz – praca zbiorowa pod red. Tomasza Schefflera, 3. Wydanie, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021;
- 3) Leszek Korczak, Joanna Lemańska, Tomasz Niedziński, Michał Okoń, Jacek Przygodzki, Tomasz Scheffler, Bogusław Sołtys, Rafał Stankiewicz, Ustawa o radcach prawnych. Komentarz, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018;
- 4) Wielka Encyklopedia Prawa – praca zbiorowa pod red. Eugeniusza Smoktunowicza (red. nacz.) i Cezarego Kosikowskiego (z-ca red. nacz.), Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Białystok – Warszawa 2000

3. Analiza zagadnienia.

3.1. W pierwszej kolejności zauważyć należy, że regulacje dotyczące tajemnicy zawodowej radcy prawnego zawierają w szczególności ustawa z dnia 6 lipca 1982r. o radcach prawnych oraz Kodeks Etyki Radcy Prawnego.

Z uwagi na przedmiot stanowiska Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych wskazać trzeba na przepisy art. 3 ust. 3 i ust. 4 powołanej ustawy zgodnie z którymi radca prawny jest obowiązany zachować w tajemnicy wszystko, o czym dowiedział się w związku z udzieleniem pomocy prawnej, przy czym obowiązek zachowania

tajemnicy zawodowej nie może być ograniczony w czasie. Zgodnie z art. 3 ust. 5 tej ustawy radca prawny nie może być zwolniony z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej co do faktów, o których dowiedział się udzielając pomocy prawnej lub prowadząc sprawę.

Korelatem regulacji ustawowej są przepisy Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, a w szczególności art. 15 ust. 1 – 3 Kodeksu Etyki Radcy Prawnego, z których wynika bezwzględny obowiązek zachowania tajemnicy nie tylko informacji dotyczących klienta i jego spraw, ujawnionych radcy prawnemu przez klienta bądź uzyskanych w inny sposób w związku z wykonywaniem przez niego jakichkolwiek czynności zawodowych, ale także dokumentów i korespondencji radcy prawnego z klientem i osobami uczestniczącymi w prowadzeniu sprawy – powstałych dla celów związanych ze świadczeniem pomocy prawnej. Powinność restrykcyjnego przestrzegania obowiązku dochowania tajemnicy zawodowej wydaje się dostrzegać wnioskodawca, mając uzasadnione wątpliwości co do uznania dopuszczalności przekazania informacji lub dotyczących sprawy byłego klienta ubezpieczycielowi radcy prawnego z tytułu obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej.

3.2. Nie ulega wątpliwości, że choć zasada związania tajemnicą zawodową jest jedną z fundamentalnych, gwarantującą niezależność radcy prawnego, a jednocześnie bezpieczeństwo jego klientów, to jak w każdym przypadku doznaje ona wyjątków. Przypadki, w których radca prawny zwolniony jest z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej określa art. 3 ust. 6 ustawy o radcach prawnych, przy czym pamiętać należy, że w myśl zasady *exceptiones non sunt extendendae* wyjątki należy wyklądać ściśle. Wskazać jednakże należy, że art. 3 ust. 6 urp nie zawiera wyczerpującego katalogu wyjątków w tym zakresie. Do katalogu pozostałych przepisów wyłączających obowiązek dochowania tajemnicy zawodowej należy zaliczyć art. 180 § 2 kpk oraz przepis art. 22¹ urp, który w literaturze przedmiotu uznaje się za normę *lex specialis* w stosunku do art. 3 ust. 3 urp (tak: L. Korczak [w:] Kodeks Etyki Radcy Prawnego. Komentarz – praca zbiorowa pod red. T. Schefflera, 3. Wydanie, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2021 – komentarz do art. 15, teza 10, s. 124). Za wyjątek od obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej można uznać również sytuację, w której radca prawny realizuje konstytucyjnie gwarantowane prawo do sądu oraz prawo do obrony w celu dochodzenia swoich praw w sporze z byłym klientem, aczkolwiek wniosek taki uzależniony jest od okoliczności faktycznych konkretnej sprawy.

3.3. Na tle stanu faktycznego przedstawionego we wniosku należy rozważyć czy i na ile przepisy innych ustaw mogą być uznane za *lex specialis* wobec art. 3 ust. 3 urp. Szczegółnej analizie należy poddać przepisy art. 16 ust. 3 oraz art. 17 uoub. Wskazują one bowiem na obowiązki m.in. ubezpieczonych radców prawnych jak i konsekwencje zaniechania ich realizacji. Oba te przepisy znajdują zastosowanie przy ubezpieczeniu odpowiedzialności cywilnej radców prawnych, którego charakter - z racji brzmienia art. 22⁷ urp – charakter jest obowiązkowy, albowiem zgodnie z art. 1 pkt 3 w zw. z art. 3 ust. 1 i art. 4 pkt 4 uoub ustawa ta w rozdziale I „Zasady ogólne” dotyczy także ubezpieczeń obowiązkowych odpowiedzialności cywilnej, których obowiązek posiadania wynika z przepisów odrębnych ustaw. W myśl art. 16 ust. 3 uoub *osoba, której odpowiedzialność jest objęta ubezpieczeniem obowiązkowym, a także osoba występująca z roszczeniem, powinny przedstawić zakładowi ubezpieczeń, Ubezpieczeniowemu Funduszowi Gwarancyjnemu lub Polskiemu Biuru Ubezpieczycieli Komunikacyjnych posiadane dowody dotyczące zdarzenia i szkody oraz ułatwić im ustalenie okoliczności zdarzenia i rozmiaru szkód, jak również udzielić pomocy w dochodzeniu przez zakład ubezpieczeń, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny lub Polskie Biuro Ubezpieczycieli Komunikacyjnych roszczeń przeciwko sprawcy szkody.*

Zgodnie natomiast z art. 17 uoub *jeżeli osoba objęta ubezpieczeniem obowiązkowym odpowiedzialności cywilnej lub osoba występująca z roszczeniem, z winy umyślnej lub rażącego niedbalstwa, nie dopełniły obowiązków wymienionych w art. 16, a miało to wpływ na ustalenie istnienia lub zakresu ich odpowiedzialności cywilnej bądź też na zwiększenie rozmiarów szkody, zakład ubezpieczeń może dochodzić od tych osób zwrotu części wypłaconego uprawnionemu odszkodowania lub ograniczyć wypłacane tym osobom odszkodowanie. Ciężar udowodnienia faktów, uzasadniających zwrot zakładowi ubezpieczeń części odszkodowania lub ograniczenia odszkodowania, spoczywa na zakładzie ubezpieczeń.*

Niewątpliwie radca prawny to „osoba, której odpowiedzialność jest objęta ubezpieczeniem obowiązkowym” w rozumieniu cytowanych przepisów, a zatem ciąży na nim obowiązek – ogólnie rzecz ujmując – współdziałania, zagrożony sankcją w przypadku jego umyślnego bądź nieumyślnego, stopniu rażąco niedbałym, zaniechania. Współdziałanie ma polegać na przedstawieniu dowodów dotyczących zdarzeń i szkody, czyli m.in. informacji, dokumentów pochodzących z akt sprawy, korespondencji z klientem. Gdyby uznać, że wskazany art. 16 ust.3 uoub nie stanowi *lex specialis* względem art. 3 ust. 3 urp należałoby przyjąć, że zachodzi przeszkoda do jakiegokolwiek aktywności radcy prawnego na linii z ubezpieczycielem,

prowadzącym postępowanie likwidacyjne, którego przedmiotem jest sposób wykonywania czynności zawodowych przez radcę prawnego.

3.4. W ocenie Komisji norma wynikająca z art. 16 ust. 3 uoub w związku z art. 22⁷ urp stanowi *lex specialis* względem art. 3 ust.3 urp i wywiera istotny wpływ na ocenę radcy prawnego, w kontekście oceny realizacji obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej, w sytuacji konieczności udzielenia odpowiedzi na żądanie ubezpieczyciela, likwidującego szkodę w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej radców prawnych. W przedmiotowej sytuacji występuje bowiem sprzeczność w prawie rozumiana jako „(...) sytuacja gdy normy prawne dla tych samych adresatów, znajdujących się w takich samych warunkach wskazanych w hipotezach norm, określają w dyspozycjach zachowania, które nie mogą być razem spełnione.” (tak: Jerzy Leszczyński, *Sprzeczności w prawie* [w:] *Wielka Encyklopedia Prawa – praca zbiorowa* pod red. Eugeniusza Smoktunowicza (red. Nacz.) i Cezarego Kosikowskiego (z-ca red. Nacz.), Wydawnictwo Prawo i Praktyka Gospodarcza, Białystok – Warszawa 2000, ss. 958-959). Usuwaniu sprzeczności w prawie służą w szczególności reguły kolizyjne przy zastosowaniu których uznaje się jedną z norm sprzecznych za nieobowiązującą. W sytuacji sprzeczności norm pozostających w relacji *lex generalis* – *lex specialis* znajduje zastosowanie reguła merytoryczna, która wskazuje *lex specialis* jako normę obowiązującą (*lex specialis derogat legi generali*) (zob. Jerzy Leszczyński, *Reguły kolizyjne*, *Ibidem*, s. 849. Zob. także szerzej np.: Tomasz Bekrycht, Jerzy Leszczyński, Paweł Łabieniec, *Podstawy doktryny prawnej*, Wolters Kluwer, Warszawa 2021, ss. 112 - 115).

Zauważyć także należy, iż w przepis art. 22⁷ urp, wskazujący na obowiązek ubezpieczenia od odpowiedzialności cywilnej, w pierwotnym brzmieniu został wprowadzony w życie z dniem 15 września 2000 r., zaś art. 16 ust. 3 uoub wszedł w życie z dniem 1 stycznia 2004 r., zatem zdecydowanie później aniżeli art. 3 ust. 3 urp, który obowiązuje od 15 września 1997 r. Ustawodawca, wprowadzając zasadę związania radców prawnych tajemnicą zawodową nie przewidywał wówczas konstrukcji ubezpieczeń obowiązkowych i wynikających z niej obowiązków informacyjnych. Choć w przepisach uoub nie odwołano się wprost do przepisów urp wskazując na ustanowienie wyjątku, to wydaje się być to zrozumiałe jeśli weźmie się pod uwagę, że zasady wynikające z uoub dotyczą nie tylko radców prawnych, ale także działalności innych grup zawodowych, co do których wprowadzono

obowiązek ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Wskazać zatem wypada, ponownie odnosząc się do stwierdzonej sprzeczności w prawie, że w przypadku norm ustanowionych w różnym czasie zastosowanie znajduje reguła chronologiczna, która wskazuje normę późniejszą jako obowiązującą (*lex posterior derogat legi priori*).

Obie zastosowane w tym przypadku reguły kolizyjne wskazują na art. 16 ust. 3 uob w związku z art. 22⁷ urp jako normę obowiązującą przy stwierdzonej sprzeczności w prawie.

Postawiona teza wydaje się być uzasadniona także ze względów czysto pragmatycznych. Trudno bowiem oczekiwać, aby w sytuacji zaistnienia podstaw do aktualizacji odpowiedzialności cywilnej radców prawnych, możliwe byłoby przeprowadzenie przez ubezpieczyciela postępowania likwidacyjnego szkody bez aktywnego udziału radcy prawnego oraz przedstawienia przez niego materiałów z akt sprawy, dzięki którym możliwa byłaby ocena prawidłowości wykonywania przez niego obowiązków zawodowych. Z tego też względu opowiedzenie się za stanowiskiem, iż radca prawny jest na tyle związany bezwzględnie obowiązkiem tajemnicy zawodowej, że nie może udzielić żadnych informacji ubezpieczycielowi, skutkowałoby brakiem możliwości skorzystania z zawartej umowy ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej. Skorzystania w pryzmacie interesu indywidualnego nie tylko klienta radcy prawnego, ale także i samego radcy prawnego.

Odnosić jednak trzeba, że L. Korczak nie wymienia art. 16 ust. 3 uob w związku z art. 22⁷ urp jako ustawowego zwolnienia od zachowania tajemnicy zawodowej, przyjmując, że „*[p]rzepisy ustawy o radcach prawnych (poza art. 22¹) ani Kodeks Etyki Radcy Prawnego nie przewidują – poza sytuacjami uregulowanymi w ustawie o przeciwdziałaniu praniu pieniędzy oraz finansowaniu terroryzmu oraz wyjątkami zawartymi w art. 180§2 KPK, ustawie o ochronie konsumentów i konkurencji i ustawie o sejmowej komisji śledczej – innych zwolnień od zachowania tajemnicy zawodowej.*” (tak: L. Korczak, op. cit. – komentarz do art. 15, teza 11, s. 124). W ocenie Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu Krajowej Rady Radców Prawnych wymaga jednak analizy relacja wskazanych przepisów do ustawowej regulacji tajemnicy zawodowej radcy prawnego.

3.5. Przyjęcie tezy, iż radca prawny zwolniony jest z tajemnicy zawodowej w sytuacji konieczności wypełnienia obowiązków płynących z art. 16 ust. 3 uob nie oznacza jednak, że w każdym przypadku radca prawny powinien z tego wyjątku korzystać w sposób dowolny i nieprzemyślany. Wszak nie można zapominać, że nakaz zachowania tajemnicy zawodowej jest fundamentalnym obowiązkiem radcy prawnego, bez niego nie można mówić o

wykonywaniu zawodu zaufania publicznego – albowiem nie można zbudować zaufania pomiędzy radcą prawnym a klientem (tak: L. Korczak [w:] Leszek Korczak, Joanna Lemańska, Tomasz Niedziński, Michał Okoń, Jacek Przygodzki, Tomasz Scheffler, Bogusław Sołtys, Rafał Stankiewicz, Ustawa o radcach prawnych. Komentarz, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2018 – komentarz do art. 3, teza 7). Radca prawny, który otrzymał żądanie od ubezpieczyciela przedstawienia pełnej dokumentacji związanej z prowadzoną przez niego sprawą sądową, informacji, korespondencji w tym korespondencji elektronicznej prowadzonej pomiędzy nim a klientem powinien w pierwszej kolejności dążyć do zweryfikowania czy zakres żądanych od niego danych w rzeczywistości jest uzasadniony okolicznościami sprawy. W przypadku żądania przedstawienia akt sprawy powinien w pierwszej kolejności rozważyć skorzystanie z możliwości przekazania ich klientowi oraz poinformowania o tym fakcie ubezpieczyciela, a dopiero gdyby okazało się, że klient nie przedstawił wszystkich istotnych informacji lub dowodów potwierdzających przebieg współpracy albo gdyby nie było możliwe ich przekazanie klientowi w celu przedstawienia ubezpieczycielowi, powinien przekazać ubezpieczycielowi brakujący materiał dowodowy. Taki sposób postępowania może pozwolić na pogodzenie powinności zachowania tajemnicy zawodowej z obowiązkiem informacyjnym wobec ubezpieczyciela. Trzeba jednocześnie mieć na uwadze okoliczność, iż nie można wykluczyć żądania odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego za ujawnienie na wezwanie ubezpieczyciela dokumentów lub informacji objętych tajemnicą zawodową. Rozstrzygnięcie jej zasadności zależeć będzie od okoliczności konkretnej sprawy.

Z uwagi na postanowienia art. 3 ust. 4 urp nie ma przy tym znaczenia dla rozpatrywanego zagadnienia, czy problem dotyczy relacji z klientem, czy z byłym klientem radcy prawnego.

4. Podsumowanie.

A. Nie ulega wątpliwości, że choć zasada związania tajemnicą zawodową jest jedną z fundamentalnych, gwarantującą niezależność radcy prawnego, a jednocześnie bezpieczeństwo jego klientów, to jak w każdym przypadku doznaje ona wyjątków. Przypadki, w który radca prawny zwolniony jest z obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej określa art. 3 ust. 6 ustawy o radcach prawnych, przy czym pamiętać należy, że w myśl zasady *exceptiones non sunt extendendae* wyjątki należy wyklądać ściśle.

B. W ocenie Komisji norma wynikająca z art. 16 ust. 3 uoub w związku z art. 22⁷ urp stanowi *lex specialis* względem art. 3 ust. 3 urp i wywiera istotny wpływ na ocenę postępowania radcy prawnego, w kontekście oceny realizacji obowiązku zachowania tajemnicy zawodowej, w sytuacji konieczności udzielenia odpowiedzi na żądanie ubezpieczyciela, likwidującego szkodę w ramach obowiązkowego ubezpieczenia odpowiedzialności cywilnej radców prawnych.

C. Przyjęcie tezy, iż radca prawny zwolniony jest z tajemnicy zawodowej w sytuacji konieczności wypełnienia obowiązków płynących z art. 16 ust. 3 uoub nie oznacza jednak, że w każdym przypadku radca prawny powinien z tego wyjątku korzystać w sposób dowolny i nieprzemysłany. Wszak nie można zapominać, że nakaz zachowania tajemnicy zawodowej jest fundamentalnym obowiązkiem radcy prawnego, bez niego nie można mówić o wykonywaniu zawodu zaufania publicznego – albowiem nie można zbudować zaufania pomiędzy radcą prawnym a klientem.

D. Radca prawny, który otrzymał żądanie od ubezpieczyciela przedstawienia pełnej dokumentacji związanej z prowadzoną przez niego sprawą sądową, informacji, korespondencji w tym korespondencji elektronicznej prowadzonej pomiędzy nim a klientem powinien w pierwszej kolejności dążyć do zweryfikowania czy zakres żądanych od niego danych w rzeczywistości jest uzasadniony okolicznościami sprawy. W przypadku żądania przedstawienia akt sprawy powinien w pierwszej kolejności rozważyć skorzystanie z możliwości przekazania ich klientowi oraz poinformowania o tym fakcie ubezpieczyciela, a dopiero gdyby okazało się, że klient nie przedstawił wszystkich istotnych informacji lub dowodów potwierdzających przebieg współpracy albo gdyby nie było możliwe ich przekazanie klientowi w celu przedstawienia ubezpieczycielowi, powinien przekazać

ubezpieczycielowi brakujący materiał dowodowy. Taki sposób postępowania może pozwolić na pogodzenie powinności zachowania tajemnicy zawodowej z obowiązkiem informacyjnym wobec ubezpieczyciela. Trzeba jednocześnie mieć na uwadze okoliczność, iż nie można wykluczyć żądania odpowiedzialności dyscyplinarnej radcy prawnego za ujawnienie na wezwanie ubezpieczyciela dokumentów lub informacji objętych tajemnicą zawodową. Rozstrzygnięcie jej zasadności zależeć będzie od okoliczności konkretnej sprawy.

Opracowanie:

r.pr. Zbigniew Jacek Minkiewicz

r.pr. Grzegorz Wyszogrodzki

Przewodniczący

Komisji Etyki i Wykonywania Zawodu

Krajowej Rady Radców Prawnych

r.pr. Ryszard Wilmanowicz